

ЯКІСНА СТАТИСТИЧНА ЗВІТНІСТЬ – ОСНОВА УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЛУЗІ: НА ПРИКЛАДІ КНИГОВИДАВНИЦТВА

Питання статистичної звітності наразі є актуальним для будь-якого виду економічної діяльності. Досліджуючи приклад книговидавництва, варто розуміти, що це складова частина креативної економіки та об'єкт статистики культури, що акумулює дані статистики послуг та статистики товарів, які характеризують взаємовідносини між виробниками-продавцями та споживачами-покупцями.

Так, за ініціативою Департаменту цифровізації, культури, медіа та спорту (Великобританія), у 2011-2012 рр. було сформовано Таблицю інтенсивності креативу, згідно з якою, вміст креативності у книговидавництві становив 49.9%, що більше ніж у видавництві газет (48.8%), видавництві комп'ютерних ігор (43.1%) та видавництві програмного забезпечення (40.8%). Зокрема, станом на 2011 р. видавнича галузь в цілому оцінювалася на суму 80 млрд євро і була другою за величиною креативною галуззю в світі після телебачення [1].

Зазначимо, що, безпосередньо, в Україні станом на 2017 р. у структурі внеску культури і креативних галузей у ВВП України друк складає 4,9% [2].

Попри це, варто констатувати, що економічною спільнотою приділяється недостатня увага культурному сектору національної економіки, зокрема – книговидавництву та його статистичній звітності.

Під статистичною звітністю варто розуміти форму статистичного спостереження, що передбачає заповнення спеціально затверджених документів (звітів), за якими відповідні органи отримують від респондентів необхідну інформацію про їх діяльність [3]. Поняття «якість» уособлює в собі багато різноаспектних критеріїв, серед яких вичерпність даних, їх точність, достовірність, гармонізованість та своєчасне опрацювання. Забезпечення формування та функціонування якісної статистичної звітності дає змогу в повній мірі оцінити стан галузі, виявити прогалини у діяльності, дослідити динаміку абсолютних показників та спрогнозувати подальший розвиток. У випадку недосконалої звітності, є ймовірність упущень важливих сигналів галузі через невиявлені дані, що в майбутньому може призвести до негативних наслідків.

Зважаючи на це, зазначимо, що статистична звітність у сфері культури й безпосередньо, книговидавництві, постійно зазнає нищівної критики та нарікань, як від міжнародних органів управління (Рада Європи, ЮНЕСКО, ЮНКТАД, ОЕСР) так і від закордонних та вітчизняних дослідників [4; 5]. Тому, з метою обґрунтування причин незадоволення, варто проаналізувати основні форми подання статистичної звітності.

Представники видавничої галузі (видавці, власники книжкових магазинів, власники типографій та ін.) в залежності від профілю, подають звіти до

кількох установ, зокрема Інституту української книги, Державного комітету телебачення та радіомовлення, ДНУ «Книжкова палата України ім. І. Федорова», відповідно, ці установи передають отримані дані до Державної служби статистики України.

Статистична звітність друку регулюється законами України «Про видавничу справу» та «Про обов'язковий примірник документів». Згідно Закону України «Про видавничу справу», видавець зобов'язаний подавати у встановленому порядку державну статистичну звітність – інформацію про випущені в світ видання [6], згідно Закону України «Про обов'язковий примірник документів» – забезпечувати своєчасне доставляння юридичним особам обов'язкових примірників видань з метою поповнення національного інформаційного фонду України. Згідно Закону, обов'язковий примірник документів – це примірник різних видів тиражованих документів, який передає його виробник на безоплатній або платній основі юридичним особам, визначеним цим Законом. До обов'язкового примірника документів належать такі їх види: видання текстові, нотні, картографічні, образотворчі; видання електронні; видання, аудіопродукція та інші документи для сліпих; аудіо-, візуальна, аудіовізуальна продукція (кіно-, відео-, фото-, фонові документи); нормативно-правові акти у сфері стандартизації, метрології та сертифікації; патентні документи [7].

Також облік випуску видавничої продукції здійснюється відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9707 «Статистичні дані про виробництво та розповсюдження книг, газет, періодичних видань та електронних публікацій» (ISO 9707:2008 Information and documentation – Statistics on the production and distribution of books, newspapers, periodicals and electronic publications) [8].

Крім того, у 2014 р. Державним комітетом телебачення і радіомовлення було затверджено форму 1-В (книги) «Звіт про випуск книжкової продукції», яка містить інформацію про назву, ISBN, мову видання, його обсяг, тираж, дані виготовлювача, дату розсилки обов'язкового примірника, назву бюджетної програми (якщо книги були опубліковані за рахунок бюджетної програми) [9]. Варто наголосити, що основними показниками книговидавництва є кількість видань (друк. од.) та тираж (тис. прим.).

Згідно Класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД), видавнича діяльність як вид економічної діяльності, зустрічається в різних секціях, зокрема:

Код секції – G – Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів;

Код розділу – 47 – Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами;

Код групи – 47.6 – Роздрібна торгівля товарами культурного призначення та товарами для відпочинку в спеціалізованих;

Код секції – 47.61 – Роздрібна торгівля книгами в спеціалізованих магазинах [10].

Відповідно до назви й профілю секції, книготорговці подають форму 3-торг (квартальна) – Звіт про продаж і запаси товарів у торговій мережі. Ця

форма звітності передбачає внесення даних про будь-які продовольчі та непродовольчі товари якими перенасичені торгові мережі. Так, рядок «Книги, газети та журнали» свідчить про збір загальних даних, що характеризують товарооборот та запаси торговельної мережі, і ще: «Роздрібний товарооборот за звітний квартал (з ПДВ)», «У тому числі роздрібний товарооборот від продажу товарів, що вироблені на території України, за звітний квартал (гр.2≤гр.1)», «Запаси товарів у торговій мережі та на складах на кінець звітнього року, (у звіті за ___ квартал)» [11]. Збором таких статистичних даних займається Департамент статистики зовнішньоекономічної діяльності та енергетики Державної служби статистики України і згодом оприлюднює статистичну інформацію на сайті Держстату у розділі «Економічна статистика» (*Економічна діяльність / Внутрішня торгівля / Обсяг продажу і запаси товарів у торговій мережі підприємств роздрібною торгівлі по регіонах*). Отже, дані книжкової торгівлі в Україні фіксуються.

Ще одним розділом КВЕД, який визначає видавничу діяльність як вид економічної діяльності є «Інформація та телекомунікації», а саме:

Код секції – J – Інформація та телекомунікації;

Код розділу – 58 – Видавнича діяльність;

Код групи – 58.1 – Видання книг, періодичних видань та інша видавнича діяльність;

Код секції – 58.11 – Видання книг [10].

Згідно цього розділу КВЕД, представниками видавничої діяльності до Департаменту структурної статистики Державної служби статистики України подається три форми звітності: «Структурне обстеження підприємств. Форма № 1-підприємництво (річна)», «Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів (форма №2-інвестиції (річна))» та фінансова звітність [12-13].

Форма звітності «Структурне обстеження підприємств. 1-підприємництво (річна)» містить відомості про середню кількість працівників, обсяг реалізованої продукції, матеріальні витрати, запаси незавершеного виробництва, запаси готової продукції та ін. Однак, як було зазначено, книговидавництво включає дані статистики послуг (друк, авторське право) та статистики товарів (книга, альбом). Тому, у Розділі 4 форми «Розподіл матеріальних витрат і витрат на оплату послуг, використаних у виробництві продукції (товарів, послуг), за продуктами та послугами та ін.», у рядку 410, з Кодом за Статистичною класифікацією продукції (СКП-2011) – 16-18, міститься інформація про найменування продукції – «Паперова маса, папір, картон та вироби з них. Послуги з друкування та тиражування записаної інформації (тиражування звуко-, відеозаписів і програмного забезпечення), а у рядку 446, з СКП-2011 – 58-63 інформація, що стосується видавничих послуг (видання друкованих та електронних книг, підручників, періодичних видань, довідників і каталогів тощо; рекламне місце у виданнях; послуги з видання програмного забезпечення; ліцензії на право видання друкованої продукції та програмного забезпечення, на право використання програмного забезпечення та комп'ютерних ігор) [12].

У звіті «Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів (форма №2-інвестиції (річна))» подається інформація про розподіл капітальних інвестицій за видами активів та за джерелами фінансування, про витрати на будівельні й монтажні роботи, про Податок на додану вартість за видами активів [13]. Після опрацювання, статистична інформація оприлюднюється на сайті Держстату у розділі «Економічна статистика» (*Економічна діяльність / Діяльність підприємств*).

Також види видавничої діяльності як види економічної діяльності можна аналізувати через коди КВЕД J 59 – Виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів та J 60 – Діяльність у сфері радіомовлення та телевізійного мовлення. Це пов'язано з тим, що видавнича діяльність включає в себе багато суміжних сфер діяльності.

Зважаючи на такий різноаспектний підхід до збору даних, залишається відкритим питання критики статистичної звітності. Відомо, що першочерговим завданням статистики є забезпечення держави та суспільства якісною статистичною інформацією. І, як було зазначено, одним із критеріїв якості є вичерпність даних, зокрема, це є основою й статистичної звітності. Тому, досліджуючи актуальні питання книговидавництва та статистичну звітність, яка його розкриває, доцільно зосередитися на трьох акцентах, а саме:

Акцент 1: Безпосередньо самі видавці порушують закони України «Про видавничу діяльність» та «Про обов'язковий примірник документів», не надсилаючи вчасно обов'язковий примірник, що призвело до того, що ДУ «Книжкова палата України ім. І. Федорова» та інші одержувачі (згідно Закону) недоотримують від видавців 5-10% обов'язкових примірників. Тим часом, ЮНЕСКО розцінює відсутність навіть більше 2% як втрату національного надбання» [14].

Акцент 2: У жодній із зазначених форм не йдеться про облік цифрових форматів видань (тобто, електронних та аудіо-книг) як складової частини книговидавництва, лише в адаптованому ISO 9707 даються загальні рекомендації стосовно електронних книг, однак ці рекомендації не імplementовані в звітність.

Акцент 3: Вивчаючи структуру Звіту про продаж і запаси товарів у торговій мережі, можна зробити висновок, що окремо дані книжкової торгівлі не фіксуються, адже у Звіті нема розмежування між книгами та періодичними виданнями. З цього слідує, що книжкова торгівля і торгівля періодикою не може бути проаналізована окремо, що свідчить про втрату цінності даних.

Таким чином, проаналізувавши статистичну звітність книговидавництва та виявивши прогалини у її формуванні, можна зробити висновок, що акценти, на яких було зосереджено увагу, сигналізують про уже реальні негативні наслідки:

Акцент 1. – «Тіньовий друк», приховування достовірної інформації про кількість видань та тираж;

Акцент 2. – Цифрове піратство та незахищеність авторського права;

Акцент 3. – Тьмяне відображення даними книжкової екосистеми, що позбавляє дослідників повноцінного аналізу та прогнозу її подальшого функціонування.

Список використаних джерел:

1. Ogunlesi T. What is Global Publishing Worth? [Electronic resource] / T. Ogunlesi // Publishers Perspectives. – 2011. – Mode of access: <http://publishingperspectives.com/2011/04/what-is-global-publishing-worth/>.
2. Індикатори впливу культури на соціально-економічний розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://demcult.org/indikator-i-vplivu-kulturi-na-social/>.
3. Статистичний словник / за ред. О. Г. Осауленка. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2012. – С. 138.
4. Kovač M. Book Statistics [Electronic resource] / M. Kovač, A. Phillips, A. van der Weel, R. Wischenbart // Logos. – 2017. – Vol. 28 (4). – P. 7-17. – Mode of access: <https://doi.org/10.1163/1878-4712-11112137>
5. Петрова Н. Проблемні питання статистичного обліку вітчизняних видань / Н. Петрова // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 8. – С. 3-7.
6. Про видавничу справу: Закон України від 14.01.2020 № 440-IX [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z970318.html.
7. Про обов'язковий примірник документів: Закон України від 25.12.2015 № 927-VIII. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14>.
8. ISO 9707:2008 Information and documentation – Statistics on the production and distribution of books, newspapers, periodicals and electronic publications: International Standart. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.sis.se/api/document/preview/909761/>.
9. Форми звітності 1-В [Електронний ресурс] / Державна наукова установа «Книжкова палата України ім. І. Федорова». – Режим доступу: http://www.ukrbook.net/form_zvit.html.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Звіт про продаж і запаси товарів у торговій мережі та мережі ресторанного господарства (форма №3-торг) [Електронний ресурс] // Дебет-кредит. – Режим доступу: <https://blank.dtki.ua/blank/104>.
12. Структурне обстеження підприємства за 20__ рік. Форма №1-підприємництво (річна) [Електронний ресурс] // Дебет-кредит. – Режим доступу: <https://blank.dtki.ua/blank/78>.
13. Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів (форма №2-інвестиції (річна) [Електронний ресурс] // Дебет-кредит. – Режим доступу: URL: <https://blank.dtki.ua/blank/136>.
14. Недоставляння обов'язкового примірника видань загрожує втратою національного надбання [Електронний ресурс] / Державний комітет телебачення та радіомовлення. Департамент інформаційної політики – Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=74701.